

José Luis Sert, Fernand Léger & Sigfried Giedion 1943

Negen punten over monumentaliteit

De Zwitserse kunsthistoricus Sigfried Giedion, de Spaanse architect José Luis Sert (1902-1982) en de Franse schilder Fernand Léger (1881-1955) verbleven tijdens de Tweede Wereldoorlog alle drie in de Verenigde Staten [Giedion 1928], waar de hier opgenomen gezamenlijke oproep tot een nieuwe monumentaliteit tot stand kwam. Giedion en Sert waren er actief in de Amerikaanse CIAM-sectie Chapter for Relief and Postwar Planning. De Nine Points on Monumentality huldigen het menselijk verlangen naar een symbolische uitdrukking van het gemeenschapsleven – meer dan de louter functionele invulling ervan – en wijzen de weg voor de moderne architectuur om aan dat verlangen op een eigentijdse manier tegemoet te komen. Deze nieuwe thematiek van monumentaliteit werd door Giedion in het essay 'The Need for a New Monumentality' (1944) opnieuw behandeld. Hoewel de Nine Points on Monumentality niet binnen het officiële CIAM-kader ontstonden, nemen ze zowel door de inhoud als door de status van de auteurs toch een prominente plaats in binnen de ontwikkeling van de Moderne Beweging. De oproep van Giedion, Sert en Léger uit 1943 week sterk af van het toen gangbare credo van CIAM, dat sinds het congres van Athene (1933) op een dogmatische manier aan een functionalistische opvatting van architectuur en stedenbouw vasthield [CIAM 1933]. Voor het eerst verscheen er intern kritiek op het vooroorlogse CIAM-gedachtegoed, kritiek die bovendien trefzeker anticipeerde op de nieuwe thema's van de naoorlogse congressen. Niettemin hadden Giedion en Sert kort tevoren vrij orthodoxe boeken uitgebracht. Van Serts hand verscheen in 1942 *Can Our Cities Survive? An ABC of urban problems, their analysis, their solutions*, een boek dat steunde op de resultaten van het vierde congres over de functionele stad [CIAM 1933]. Giedion publiceerde in 1941 het bekende *Space, Time and Architecture* [Giedion 1941]. Zowel Giedion als Sert bleven ook na de oorlog bij CIAM betrokken: Giedion bleef secretaris-generaal en Sert promoveerde in 1947 van vice-voorzitter tot voorzitter. (KB)

oorspronkelijke publicatie en bron José Luis Sert, Fernand Léger en Sigfried Giedion, 'Neun Punkte über Monumentalität. Ein menschliches Bedürfnis', in: Sigfried Giedion, *Architektur und Gemeinschaft. Tagebuch einer Entwicklung* (Rowohlt's Deutsche Enzyklopedie, dl. 18), Rowohlt, Hamburg 1956, pp.40-42 [de tekst werd in 1943 geschreven voor een niet-verschenen publicatie van de American Abstract Artists].

literatuur George Baird, 'Instruments and Monuments', *The Space of Appearance*, MIT Press, Cambridge (Mass.) 1995, pp.129-164.

Andreas Huyssen, 'Monumentale verleiding', *Feit en fictie* (1997) nr. 3, pp.17-34.

■ classicisme ■ geheugen ■ schrijfstijl ■ stedelijkheid

1 Monumenten vormen mijlpalen waarin de mensen symbolen schiepen voor hun idealen, hun doelen en hun handelingen. Ze zijn ertoe bestemd het tijdperk waarin ze ontstonden te overleven, als nalatenschap aan de toekomstige generaties. Ze vormen een schakel tussen verleden en toekomst.

2 Monumenten zijn de uitdrukking van de hoogste culturele behoeften van de mens. Monumenten behoren het eeuwige verlangen van het volk te bevredigen, zijn collectieve kracht in symbolen om te zetten. Waarlijk levende monumenten zijn die monumenten die uitdrukking geven aan deze collectieve kracht.

3 Elk tijdperk in het verleden dat een werkelijk cultureel leven kende, bezat de kracht en

het vermogen zulke symbolen te scheppen. Monumenten kunnen daarom slechts in tijdperken zijn ontstaan waarin een verenigend bewustzijn en een verenigende cultuur bestonden. *Tijdperken waarin van de ene op de andere dag werd geleefd, zijn niet in staat geweest werkelijk blijvende monumenten voort te brengen.*

4 In de afgelopen honderd jaar waren wij getuige van een *ontwaarding van de monumentaliteit*. Dat wil niet zeggen dat het aan monumenten ontbrak, en al helemaal niet aan voorbeelden van architectuur die monumentaal pretendeerde te zijn. De zogenaamde monumenten van de jongste geschiedenis zijn echter, met slechts enkele uitzonderingen, lege omhulsels gebleken. Ze bevatten in het geheel niets van de geest of het collectieve gevoel van de moderne tijd.

5 Dit verval en dit misbruik van de monumentaliteit is de voornaamste reden waarom de moderne architecten monumenten wantrouwen.

De huidige architectuur had, evenals de moderne schilderkunst en sculptuur, een moeilijke weg te gaan. Ze begon met het oplossen van eenvoudiger problemen, met utiliteitsbouwwerken, zoals de woning voor het bestaansminimum, scholen, kantoorgebouwen of ziekenhuizen. Tegenwoordig zijn moderne architecten het erover eens dat bouwwerken niet als geïsoleerde eenheden geconcipeerd kunnen worden, maar integendeel onderdeel moeten uitmaken van een meeromvattende stadsplanning. Er is tussen architectuur en stadsplanning net zomin een grens als tussen de stad en de haar omringende regio. Tussen beide moet een wederkerige betrekking bestaan. In deze meeromvattende plannen brengen de monumenten de bijzondere accenten aan.

6 We staan aan de vooravond van een nieuwe fase in de ontwikkeling. De veranderingen die de algehele economische structuur van de staten na de oorlog zal ondergaan, zullen de *reorganisatie van het gemeenschapsleven in de stad met zich meebrengen, waaraan tot nu toe onvoldoende aandacht is besteed.*

7 *Het volk verlangt van bouwwerken die aan zijn gemeenschapsgeest en gemeenschapsleven moeten beantwoorden meer dan de vervulling van louter functionele eisen.* Het verlangt bouwwerken waarin recht wordt gedaan aan zijn verlangens naar monumentaliteit, naar vreugde en naar innerlijke verheffing.

Met de nieuwe expressiemiddelen die ons ten dienste staan is het mogelijk geworden aan dit verlangen tegemoet te komen, hoewel dit geen eenvoudige opgave is.

Aan de volgende voorwaarden moet worden voldaan: een monument waarin de prestaties van de architect, de schilder, de beeldhouwer en de planoloog worden gebundeld kan alleen ontstaan in nauwe *samenwerking van alle betrokkenen*. Aan die samenwerking ontbreekt het al meer dan honderd jaar. Het overgrote deel van de moderne architecten is nog niet opgeleid voor deze geïntegreerde vorm van creatieve arbeid. Monumentale bouwopdrachten werden hun niet toevertrouwd.

Degenen die het volk regeren en zijn belangen behartigen, kunnen op hun eigen terrein briljante talenten zijn, in artistiek opzicht vertegenwoordigen zij de heersende smaak. Evenals de man in de straat lijden ook zij aan de heersende tweespalt tussen de methoden van het denken en de methoden van het gevoel.

Het gevoel van de politici en autoriteiten is helaas meestal ongeschoold en nog altijd doordrenkt van de pseudo-idylles van de negentiende eeuw. Dat is de reden waarom ze niet in staat zijn de creatieve krachten van ons tijdperk te herkennen, die als enige in staat zouden zijn monumenten en andere openbare bouwwerken te ontwerpen, die op onze openbare plaatsen de creatieve uitdrukking van ons tijdperk kunnen worden.

8 *De plaatsing van monumenten moet gepland worden.* Dit wordt mogelijk zodra onze stads-

kernen op grote schaal gereorganiseerd worden en deze vernieuwing ons in staat stelt open ruimten aan te brengen in de momenteel chaotische centra. In deze open ruimten zal de monumentale architectuur de plaats vinden die haar past. Dan zullen de monumentale bouwwerken pas echt tot hun recht komen; net zoals bomen en planten hebben ze immers de ruimte nodig. Pas dan kunnen nieuwe gemeenschapscentra tot ontwikkeling komen.

9 *Ons staan moderne materialen en nieuwe technische mogelijkheden ter beschikking.* Nieuwe constructies en materialen van velerlei aard liggen voor het grijpen.

Mobiele elementen kunnen het aanzien van gebouwen voortdurend doen veranderen. Zulke mobiele elementen werpen telkens andere schaduwen als ze door de wind of door mechanische krachten worden beroerd en kunnen uitgroeien tot een bron van nog ongekende architectonische effecten.

's Nachts kunnen *kleuren en vormen op brede vlakken worden geprojecteerd.* Projecties kunnen dienen als publiciteits- en propagandamiddelen. In het ontwerp van gebouwen worden voor deze doeleinden geschikte vlakken bewust opgenomen. Momenteel bestaat slechts chaotische reclame.

Zulke grote vlakken die in een nieuwe geest, met gebruikmaking van kleur en beweging, tot leven worden gebracht, zullen voor wandschilders en beeldhouwers een nog geheel onbetreden terrein openen.

Elementen uit de natuur, zoals bomen, planten, water, enzovoort, zullen het beeld vervolledigen. We kunnen al deze elementen groeperen: de stenen, die altijd al gebruikt werden, de nieuwe materialen die tot onze tijd behoren, en de kleur in haar volle intensiteit, die als architectonisch element zo lang verwaarloosd werd.

Het door de mens gevormde landschap zou met de natuur vergroeien. Er zou een nieuw en weids totaalbeeld ontstaan, zoals het vliegtuig het ons heeft onthuld. Een helikopter die stil in de lucht hangt zou het ons voor ogen kunnen brengen.

Onder deze voorwaarden zou monumentale architectuur haar oorspronkelijke doel weer kunnen vervullen en haar lyrische zeggingskracht kunnen herwinnen.

In het verwezenlijken van dergelijke bouwwerken kunnen de architect en de stedenbouwer dezelfde mate van creatieve kracht en vrijheid bereiken als die in de laatste decennia op het gebied van de schilderkunst, de beeldhouwkunst, de muziek en de poëzie aan het daglicht is getreden.

Uit 'Dat is architectuur', p. 263.